

Komentář rozhodnutí NSS o rozpuštění DS II.

Poznámka na úvod: veškeré informace, které popřípadě nejsou uvedeny v poznámce pod čarou, jsem čerpal z rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 2. 2010, sp. zn. Pst 1/2009 – 348.

1. Skutkový stav

Dělnická strana vznikla v roce 2003, předsedou této strany po celou její existenci byl Tomáš Vandas. Nejvyšší správní soud (dále jen NSS) dne 17. 2. 2010 rozhodl o rozpuštění Dělnické strany (dále jen DS) v sedmičlenném senátu s předsedou Vojtěchem Šimíčkem.

DS byla stranou hlásící se k národnímu socialismu s odkazem na Miladu Horákovou a jiné, tím se pokusila distancovat od hitlerovského národního socialismu. Avšak tento odkaz DS je vnímán spíše jako zástěrka, ve skutečnosti DS propagovala hitlerovskou ideologii. Již ve svém programu DS proklamuje snižování lidských práv a svobod některých občanů (právní nároky jen pro občany české národnosti, vypovězení přistěhovalců atp.). Vláda ve svém návrhu dovozuje, že postoje, které zastávají představitelé DS nemají pouze proklamativní charakter, ale že DS opravdu usiluje o omezení lidských práv a svobod.

DS si v průběhu existence vytvořila vlastní Ochranné sbory (dále jen OS), které podle oficiálního prohlášení měly na starost ochranu hlavních představitelů DS, popř. měly poskytovat pomoc občanům při řešení problémů. Politickým stranám nepřísluší vměšovat se do funkcí státních orgánů a politická strana není oprávněna vytvářet ozbrojené složky (přestože zbraně byly registrovány pro osobní potřebu). Znak OS byl velmi nápadně podobný tomu, jež používali SA – ozbrojené jednotky NSDAP. OS cíleně vyvolává napětí a snaží se o eskalaci konfliktu (viz. hlídky v Krupce), podporují rasovou segregaci atd.

Dalším faktem, z kterého lze dovozovat snahu o zrušení (omezení) lidsko-právního standardu, je provázanost DS na jiné ultrapravicové organizace. DS byla propojena s Národním odporem, kterým je hlavním symbolem neonacistického hnutí v České republice. Další skupinou, která je úzce spjata s DS, jsou Autonomní nacionalisté, kteří vznikli jako variace Národního odporu. Pod záštitou této organizace bylo uspořádáno mnoho násilných akcí (násilné nepokoje v Přerově roku 2009, napadení romské demonstrace v Chomutově). Dalšími organizacemi úzce provázanými s DS byly: Resistance Women Unity (ženská odnož Národního odporu), Národní korporativismus (prováděl dozorčí činnost nad členy DS – hledat zrádce a provádět čistky), Dělnická mládež (měla být jakousi kulturní odnoží DS). Toto

provázání s jednotlivými skupinami lze spatřovat v osobnostním provázání (mnoho členů DS bylo členy jiných skupin) a v účasti těchto skupin na demonstracích či mítincích DS.

DS organizovala různé veřejné akce, na kterých byly propagovány názory podporující rasovou nesnášenlivost, na těchto akcích byl následně narušován veřejný pořádek a vyvolávaný potyčky. DS soustředila téměř všechny své akce do oblastí s vyšší koncentrací Romů a snažila a vyvolávala u těchto obyvatel strach. Mezi nechvalně proslulé patří tzv. bitva o Janov (Litvínov), Přerov, každoroční pochod ve Svitavách.

Argumenty soudu

NSS se nejdříve zabýval právním rámcem rozpuštění politických stran a připomněl, že politické strany mají v zastupitelské demokracii obrovský význam, proto zásah do práva sdružovat se v politických stranách je možný pouze na základě zákona a rozpuštění politické strany je vždy až krajním řešením. Aby strana byla rozpuštěna, musí být kumulativně splněny tyto podmínky: chování politické strany je protiprávní, toto chování je bez pochyb přičitatelné této straně, toto chování představuje bezprostřední hrozbu pro demokratický právní stát a konečně zásah musí být proporcionální (zásah je přiměřený cíli). Soud dále zdůraznil, že je na vládě resp. prezidentovi aby dostatečně zvážil, zdali podá návrh na pozastavení činnosti, nebo na zrušení politické strany.

Soud k programové orientaci DS: NSS se nejdříve zabýval bodem programu, který uváděl, že stát má redistribuovat kolektivní dobra (garance sociálního, zdravotního zabezpečení) podle národnosti. Vláda dovozovala, že určování národnosti by bylo provozováno autoritativním rozhodnutím (tento postup by byl v rozporu s článkem 3 Listiny základních práv a svobod). Na svou obranu DS uvedla, že toto v žádném případě z jejího programu nevyplývá a přihlašování k národnosti by sloužilo k evidenčním účelům a bylo by založeno na principu dobrovolnosti, a že je tento bod neaktuální a DS ho brzy změní. Program dále uvádí, že DS bude usilovat o zrušení registrovaného partnerství, dále bude usilovat o dehumanizaci vězeňství a potrestání osob činných v tzv. kupónové privatizaci. NSS vyhodnotil argumentaci DS týkající se bodu programu o zvýhodňování určité národnosti jako nevěrohodnou. Dovožoval tak z požadavku DS změnit v budoucnu Ústavu, která naznačuje větší dopady evidence národnostní struktury obyvatelstva. Snahy o změnu tohoto bodu nebyly prokázány. Tyto body soud považoval za xenofobní. K bodu postavení homosexuality mimo zákon soud uvádí, že je obeznámen s tím, že soužití osob stejného pohlaví je předmětem politického diskursu, který je v souladu s principy demokratického právního státu, avšak požadavek

trestnosti homosexuality je nepřijatelný. NSS upozorňuje, že samotná sexuální orientace nemůže být trestná, trestnost nastupuje až tam, kde je zasaženo do osobnostní sféry někoho jiného nedovoleným způsobem. Požadavek na novelizaci zákona o policii a zpřísnění trestní politiky považuje NSS za populistický a sám o sobě není tento požadavek nezákonný. Prolomení promlčecích lhůt u privatizačních podvodů již může zpochybňovat některé zásady demokratického právního státu, ale nevedou k naplnění důvodu § 4 zákona č. 424/1991 Sb. o sdružování v politických stranách a v politických hnutích (dále jen Zákon). Po posouzení samotného programu NSS dospívá k tomu, že DS je stranou populistickou, xenofobní, homofobní a šovinistickou. Avšak tento závěr nemůže naplnit důvody pro rozpuštění politické strany.

V další fázi se soud věnoval faktickému naplňování programu. Argumentaci DS, že činy představitelů této strany jsou nepřičitatelné DS jako takové a že se jedná pouze o jejich osobní názory, shledal nevěrohodnou. Soudu shledal předvolební spot DS (který mimochodem Český rozhlas odmítl odvysílat), který paušalizuje romské etnikum jako etnikum kriminální, jako xenofobní, avšak NSS opět shledává, že tento spot nemohl sám o sobě být důvodem rozpuštění DS. Dále se NSS zabýval jinými spoty, články a výroky, které byly přičitatelné DS a které obsahovaly rasistický či xenofobní podtext. Soud konstatuje, že v převážné většině případů se nejedná o celospolečenskou kritiku, ale jedná se o vyvolávání nenávisti. Na závěr této části NSS uvedl, že z programu DS plyne, že tato strana usiluje o omezení lidských práv a svobod. V dalším bodě NSS shledal, že symbolika používaná DS je ve valné většině případu určitým derivátem symboliky, kterou používala NSDAP, proto lze dovozovat, že strana navazuje na tradice německého národního socialismu.

Ohledně OS soud učinil závěr, že činnost těchto sborů směřovala k vyvolání konfliktu a nesnášenlivosti vůči romskému etniku, členové těchto sborů byli úzce spjati s ultrapravicovými skupinami. Dále soud citoval § 5 Zákona, podle kterého je činnost OS nezákonná.

V dalším bodě žaloby se NSS věnoval propojení členů DS na jiné organizace. Soud pečlivě vyhodnotil důkazy a dospěl k závěru, že propojení DS s krajně pravicovými organizacemi je jednoznačné. Toto propojení spatřoval převážně v personální a ideové vazbě mezi DS a Národním odporem, Autonomními nacionalisty a Resistance Women Unity. Tyto hnutí se často dopouštěli slovních i fyzických útoků proti menšinovým skupinám obyvatel. Spolupráce DS a těchto skupin byla dlouhodobá.

V šesté části se NSS zabýval účastí DS na veřejných akcích. Byly to převážně demonstrativní pochody atp. v Brně, Praze, Litvínově (tím se soud zabýval v rozsudku Dělnická strana I) a jiných obcích. Soud shledal podstatným faktem, že DS tyto akce buďto podporovala, organizačně se na nich podílela a přinejmenším k nim prezentovala sympatie. Soud dovozuje, že tyto akce jsou tedy DS přičitatelné. DS se nikdy od tzv. bitvy o Janov nedistancovala a naopak účastníky heroizovala a DS dále pořádala podobné akce. Na těchto akcích DS zastrašovala určité skupiny obyvatelstva a to i někdy pomocí ozbrojených jedinců, což je samozřejmě porušení § 5 odst. 2 Zákona.

Soud uzavřel, že jednání strany je protiprávní, protože směřuje proti základním principům demokratického právního státu, symboly DS jsou v nápadné shodě se symboly NSDAP, DS je provázána s většinou neonacistických hnutí na našem území, DS se při prosazování svých cílů nezříká násilí, DS porušovala §4 a §5 Zákona. Dále soud shledal tyto protiprávní skutečnosti přičitatelné DS. Většina projevů byla pronášena na shromážděních strany, proto se nemohlo jednat o stanoviska osobní povahy, ale jsou zcela zjevně DS přičitatelné. Dále Soud dospěl k názoru, že ohrožení je bezprostřední, DS prokázala, že může představovat celostátní ohrožení pro demokracii (např. tzv. bitva o Janov). DS nadále představovala bezprostřední ohrožení tím, že byla jakýmsi monopolem v ČR, v kterém se sdružovali pravicoví extremisté. Soud neměl pochyb o tom, že rozpuštění této strany je v souladu s principem proporcionality. Soudu uvedl, že zrušení politické strany je velkým zásahem do svobody sdružování, proto tento zásah musí být proporcionální. To v tomto případě byl, protože uplatňováním shromažďovacího práva a práva na svobodu projevu směřovala k podstatnému omezení demokratických principů. DS se pokusila skrze svobodu projevu omezit demokratický řád, což je v rozporu s čl. 17 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Diskuze argumentů

S diskuzí argumentů se vypořádal již NSS ve svém rozsudku velmi zdatně. Je vhodné zde uvést rekapitulaci argumentů obsažených ve vládním návrhu a protiargumentů DS.

Vládní návrh obsahoval 6 bodů (programová orientace DS, Ochranné sbory, propojení DS s jinými subjekty, osobní charakteristiky představitelů DS, veřejné akce DS, shrnutí návrhu). Vláda svoji argumentaci uvedla vždy k jednotlivým bodům a k těmto bodům se vyjádřila i DS. Argumentací soudu se tento komentář zabývá již výše, proto v této části bude stručně uvedena argumentace obou účastníků a její hodnocení.

Soud se vypořádal i s námitkou věci rozsouzené (res iudicata). Institut res iudicata slouží k ochraně právní jistoty, uplatňoval se již v římském právu. Podle NSS nelze vnímat zamítnutí návrhu na rozpuštění strany I. jako glejt. Účastník řízení je totožný, avšak vývoj politické strany je dynamický procesem a soud vždy rozhoduje podle aktuálního skutkového stavu. Soud uznává, že nemůže znovu projednávat již projednaná skutková tvrzení, avšak není vyloučeno, aby soud mohl projednat i skutková tvrzení, která se týkají činnosti DS před prvním rozhodnutím (pokud již nebyla projednána). Tomuto závěru NSS svědčí i ustálená judikatura.

Velmi zajímavé a důležité je zmínit dva právní přístupy k rozpouštění politických stran. Prvním z nich je evropský, který se jeví o něco přísnější a je často nazýván „netolerance k netoleranci.“ Ten druhý je poněkud liberálnější a je preferován především v USA, kde strana zpravidla nemůže být rozpuštěna na základě proklamace myšlenek, ale může být rozpuštěna, až když dojde k uskutečňování těchto myšlenek.

Základním konfliktem, se kterým se NSS musel vypořádat, byl spor mezi právem shromažďovacím a svobodou projevu vs. ostatní lidská práva a svobody a veřejný pořádek (jako určité kolektivní dobro). Jelikož české právní prostředí zastává evropskou koncepci rozpouštění politických stran a taky evropskou koncepci svobody projevu, byla DSS rozpuštěna. Soud se svobodou slova zabýval a rekapituloval názor, který v evropském právním prostředí již dlouho převládá. Podle NSS má i svoboda slova jisté hranice a to tam, kde začne porušovat práva ostatních (pokud tedy DS nabádala k rasové a jiné nesnášenlivosti byla její svoboda projevu, resp. shromažďovací právo omezeno legitimně).

Ke druhému bodu vládního návrhu. Ochrané sbory byly oficiálně založeny pro ochranu představitelů DS. Bylo by ovšem naivní si myslet, že tomu tak doopravdy bylo. Ochrané sbory byly často skupinky ozbrojených jedinců, které řešily situace, k jejichž řešení neměli pravomoc. Ať již to bylo monitorování situace a zasahování do práva na soukromí nebo „zabezpečování“ veřejného pořádku, ke kterému nebyly v žádném případě zpravomocněné. DS k tomuto bodu uvedla, že OS se skládají pouze z jejich neozbrojených sympatizantů a uznala, že v některých případech OS nahrazovaly činnost samospráv a tím se jim podařilo dosáhnout aktivity obcí. Již jen z hierarchického uspořádání (vrchním velitelem je předseda strany) plyne, že se nejednalo o pouhé sympatizanty strany, ale jednalo se o jakési vynutitele zájmů DS. Z faktického chování na shromážděních DS lze dovést jistou podobnost s jednotkami SA v Německu.

Propojení DS a jiných ultrapravicových hnutí je přímo evidentní. Jednalo se o propojení personální i ideové. DS popřela jakékoliv vztah k vládou zmíněným subjektům. Toto tvrzení DS bylo v průběhu důkazního řízení před soudem vyvráceno.

K veřejným akcím DS uvedla, že její chování nebylo namířeno proti pokojnému soužití ve společnosti. Podle DS každá strana prosazuje svoje zájmy veřejně. Ano, politické strany prosazují své zájmy veřejně, ale tyto strany na svých akcích nepodporují nesnášenlivost a nesnaží se jí vyvolat. DS na svoji obranu uvedla, že vždy akci řádně ukončila a za nepokoje, které nastaly po skončení nemůže zodpovídat. Pokud by Soud tento argument přijal, jednalo by se podle mne o přepjatý formalismus. Z faktického stavu jasně vyplývá, že tyto akce se konaly za podpory DS a převážně kvůli těmto následným pochodům se sjížděli zastánci DS ze všech koutů země, ne pouze kvůli projevům Tomáše Vandase.

Toto rozhodnutí je pro české právní prostředí nesmírně zajímavé, jedná se o první zrušení politické strany pro tyto důvody. Argumentace DS ke všem bodům postrádala velkou mírou věrohodnosti, místy byla zcela nevěrohodná.

V právním prostředí je toto obsáhle rozhodnutí NSS považováno za jedno z nejlepších, je přehledné a stoprocentně vnitřně konzistentní. Předseda tohoto sedmičlenného senátu, Vojtěch Šimíček, vyhrál cenu Právník roku, kterou následně odmítl převzít s pocitem, že soudce nemá být nikomu zavázán.¹

Závěrem vlastní názor

Rozpouštění politických stran je jedním z nejkontroverznějších témat soudobého demokratického diskursu. Demokracie se vyvíjela mnoho let, původní konzervativnější vnímání demokracie se stále liberalizovalo, avšak v určitém okamžiku evropská společnost zjistila, že i demokracie někdy musí zasahovat do určitých práv, aby nebyla ohrožena. Tento vývoj by se dal přirovnat k vývoji diskursu ohledně kontroly trhu. I „Smithova neviditelná ruka“, která se zpočátku zdála být bezchybnou, musela uznat, že na kontrolu trhu sama nestačí a jistý (alespoň) minimální zásah zvenčí trh potřebuje.

Někteří tvrdí, že rušením politických stran demokracie omezuje sama sebe. Na tento argument bych rád reagoval slovy Vojtěcha Šimíčka, který použil v pořadu České televize Hyde Park: „Demokracie nesmí být naivní a musí se proti sebedestrukci bránit.“ Podle mne

¹ Prokletí klientelismu. Je třeba ostráživosti vůči jeho sítím. *Parlamentní listy* [online]. 2011, 2, [cit. 2011-04-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/190125.aspx>>.

demokracie dává politickým stranám dostatečné demokratické prostředky k tomu, aby dosahovaly politických cílů demokratickým způsobem, pokud tak některá strana nečiní a tyto prostředky zneužívá, je správnou reakcí demokracie její zrušení (samozřejmě při naplnění všech důvodů kumulativně).

Dalším argumentem proti zrušení je zpochybnění účelu zrušení strany, která měla tak málo voličů a otázka toho, zdali její zrušení naopak nepřinese větší popularitu. Myslím, že NSS na tuto otázku odpověděl již ve svém rozsudku, kde uvedl, že DS by se pravděpodobně stala monopolní stranou, kde by se shromažďovala veškerá krajně pravicová činnost. Věřím, že tento rozsudek má precedenční charakter.

Je důležité uvést, že Soud nezrušil DS jen pro její program a výroky, ale pro její faktické činy (které navazovaly na hlášanou ideologii).

Já osobně jsem zastáncem evropského konceptu svobody slova. Domnívám se, že tam, kde někdo ve svém projevu pobízí ostatní k násilnostem a nesnášenlivosti, tam končí jeho svoboda slova a přednost má ochrana veřejného dobra. Pobízení k násilnostem je už jen centimetr od násilností samotných, proto je nutné uskutečnit prevenci. Avšak zdůrazňuji, že je nutné postupovat nadevše obezřetně, protože svoboda projevu je jedním z nejdůležitějších aspektů demokratické společnosti, kritika je v demokratické společnosti vítána, ale domnívám se, že podněcováním k násilnostem je už za imaginární hranicí.

Na závěr bych rád uvedl pochybnosti o tom, proč si vláda zvolila jako svého státního zástupce Tomáše Sokola. Osobně mi Tomáš Sokol nepřipadá jako odborník přes právo správní, ústavní nebo konkrétně právo politických stran. Tomáš Sokol je zajisté nejpopulárnějším advokátem v ČR, ale proč by si vláda u případu, kde je přílišná medializace a jiné proslavení případu na úkor chtěného cíle, objednala nejznámějšího advokáta ČR. NSS se podle mne s tímto aspektem výborně vypořádal v části o přiznání náhrady nákladů řízení, kde stanovil, že náklady vládě nepřísluší, protože vláda disponuje mnoha kvalifikovanými odborníky, jejichž služby mohla v tomto případě použít.

S rozsudkem NSS se ztotožňuji.